

Kaslik Péter magáról és magunkról

Előszó

Amennyiben 1993-ban a Nagybecskereki Diáksegélyező Egyesület és egyben a vajdasági első magyar hétvégi óvoda elnökeként nem igyekszem mindent, mindenkit mozgósítani az újonnan alakult két civil intézményünk létfenntartásához szükséges anyagiak biztosítása végett, akármilyen furcsának is tűnik e pillanatban, ez az interjú meg sem születik. De Isten útjai kifürkészhetetlenek. A hiperinflációs időben – legádázabb vergődésünk közepette – 500 dollár érkezett a segítségünkre Kanadából Kaslik Pétertől, aki akkor még ismeretlen volt számomra.

Személyes találkozásra nem nyílt lehetőségünk. Néhány elektronikus levél után már egyértelművé vált, hogy nemcsak közös gyökereink, tanári hivatásunk köt össze bennünket, hanem a szülőföld és nemzetünk iránti elkötelezettségünk, valamint az elszakíthatatlan érzelmi kötődésünk is.

Amikor megemlítettem, hogy örömmel készítenék vele interjút, készségesen vállalta. Elegendő volt a szempontokat egyeztetnünk. Elfoglaltsága miatt hosszabb időbe telt, mire elkészült a szöveggel, amely tulajdonképpen az élettörténete Bókától a nagybecskereki magyar főgimnáziumon keresztül Újvidéken át Torontóig. Egyben társadalomrajz, értékelés, kritika is... A közlésre, sajnos, immár posztumusz kerül sor.

Kommentár nélkül adom közre a Kaslik Péter által lejegyzett szöveget. Az Aracsnak köszönhetően pedig az anyag teljes egészében kerül az olvasó elé.

Kaslik Péter magáról és magunkról

1. Itthoni évek (család, iskola, jelentős, meghatározó események, emberek...) és a

szülőföld jelentősége, az eltelt idő alatt hozzá fűződő és jelenkori érzelmei...

1939. szeptember 8-án születtem Bókán. Apai nagyapám kubikus volt, aki a Temes szabályozási munkálatai során jött a Felvidékről Bánátba. A Temes folyót szabályozó kubikusmunka Bóka környéki szakaszának befejezése után Kaslik nagyapám Bókán telepedett le, és alkalmi kubikusmunkából és napszámból tartotta fenn családját. Édesapámék heten voltak testvérek. Édesapám 1919-ben született, és tízéves kora óta kocsis cseléd volt a helyi szerb és német gazdáknál.

Anyai nagyapámék családja Szeged környékéről került Bánátba, anyai nagyanyám pedig Erdélyből, Bánátba elszegődött uradalmi juhászcsaládból származik. Anyai nagyanyámék szülei később Ürményházán telepedtek le, és onnan költöztek Bókára.

Bóka lakosságának többsége szerb volt, de lakták még magyarok, horvátok és németek is. A magyarok Bóka lakosságának kb. egynegyedét képezték, s a ők voltak a legszegényebbek, mert a szerb, a horvát és a német telepések is kaptak földet idetelepítésükkor, csak a magyarok nem. Bókán ugyan volt néhány (három vagy négy) gazdagabb magyar család, de a bókai magyarok többsége a szerb és német gazdáknál, valamint a környező uradalmi birtokokon dolgozó napszamos és cseléd volt.

Közvetlenül a második világháború kitörése előtt édesapámat besorozták a jugoszláv hadseregbe. Jugoszlávia kapitulálását követően német hadifogságba esett, onnan csak a 1944-ben tért vissza. A kommunista hatalomátvétel után édesapámat ismét besorozták, fennmaradt katonai szolgálati idejének letöltésére, most már Tito hadseregébe. Édesapám Szlavóniában és Baranyában volt katona, ahol akkor még harcok folytak, majd Szkopjében fejezte be katonai szolgálatát.

Első emlékek

Falun a magyarok számára csak a kocsma, a sár és a rettegés maradt

Amint ismeretes, a második világháború kezdetekor, a királyi Jugoszlávia kapitulálása után, Bánátba nem a magyarok „jöttek be,” hanem a németek. A második világháború idején Bánát német megszállás alatt volt. A német katonaköteles lakosságot besorozták a német hadseregbe, a munkaképes magyarok és a szerbek jó részét pedig kényszermunkára vitték. Ez az időszak Bánátban is a nélkülözések korszaka volt. „Német időben” csak „Becukseinre” lehetett vásárolni, ami a boltban éppen volt. Hatéves koromig a háborút, a rettegést, a katona férjek utáni siránkozást, a nélkülözést az élet rendes állapotának tekintetem, mert másról nem tudtam. A németek azután egy nap „bevagonérozták” a lovakat, a fegyvereket, és eltűntek. A falu németek által kinevezett vezetői szintén jó előre elmenekültek. Néhány nap múlva pedig bejöttek az oroszok. Az oroszok inkább csak átvonultak Bókán, és lovas szekerekkel a vasúton haladva Berlin felé igyekeztek.

A hatalmat a szerb nacionalisták és a szinte a semmiből előpattant kommunisták vették át. Az új hatalomnak az első intézkedései közé tartozott a német lakosság internálása és vagyonának szabad rablás formájában történő elkobzása, majd heteken belül a tömegesen érkező boszniai telepések megérkezése következett. A telepéseket az elűzött németek házaiba költöztették be. A gazdag német házakból kidobált könyvek széttépett lapjait a szél fújdoma szerte a faluban, s azokat a boszniai telepések magukkal hozott kecskéi rágcsálták a szemétdombon.

A németek a megszállás ideje alatt megengették a faluban a Magyar Ház megalakítását, amelynek keretében működött egy magyar műkedvelő színtársulat is. A bókai magyar műkedvelő társaság előadásában láttam életemben először színdarabot – a *Lúdas Matyit*, amelyre mai is emlékszem. A „felszabadulás” utáni napokban a helybeli szerbek agyonverték a Magyar Ház elnökét (Nagy Józsefet), a magyar színtársulat tagjait pedig szintén napokon keresztül verték és kínozták. Mindez a helybeli községházán történt, jórészt a falu szeme láttára. Tudomásom

szerint Bókán azóta sem adtak elő magyar színdarabot.

Bánátban a kommunista hatalom nemzetiségi politikájának az első intézkedései közé tartozott azoknak a falusi magyar vezetőknek a módszeres kiirtása, akiknek a lakosság körében tekintélye vagy hitelessége volt.¹

Mindennek semmi köze sem volt a háború alatti magatartásukhoz vagy hatalmukhoz, mert – amint mondtuk – a háború alatt Bánát német megszállás alá került, illetve egyfajta német katonai helytartóság alakult, és minden a németek kezében volt. A bánáti falvak magyar lakossága ezt a megcsonkítást a mai napig sem heverte ki.

Voltak olyan szerbek, akik a kommunista hatalomátvétel után azért vertek meg magyarokat, mert azok állítólag szidták a szerb királyt. A gyilkosságokat és a magyar vezetők elleni tisztogatásokat, illetve a bánáti magyarság megfélemlítését és hiteles vezetőinek kiirtását követően vette kezdetét a „testvériség-egység” politikája. Ez abban nyilvánult meg, hogy senki sem mert püssenni sem. Falun a magyarok számára csak a kocsma, a sár és a rettegés maradt.

A földosztás rövid öröme és a termelészövetkezetek keservei

Szüleim a második világháború utáni jugoszláviai földosztás révén jutottak földhöz. Háromtagú családként összesen hét hold földet kaptunk, amelynek megműveléséhez szüleimnek kellett megvenniük a kocsit, lovat, a legszükségesebb eszközöket (pl. ekét), istállót kellett építeniük. Szüleim jórészt további napszámból meg is vették ezeket, s amikor mindez megvolt, bekényszerítették őket a termelészövetkezetbe. (Földet, kocsit, lovat, ekét stb., mindent be kellett adni a közösbe.) Az emberek viszolyogtak a termelészövetkezetek gondolatától is. Illyés Gyula írja, hogy a népet nem idea köti, hanem a föld. A bókai (vándor) kubikusok, napszámosok és cselédek a saját földjük után sóvárogtak, és emiatt mélységesen utálták a termelészövetkezeteket. A termelészövetkezetekkel szembeni ellenszenvet növelte a brigádvezetőknek és általában a termelészövetkezet vezetőségének a hiteltelensége is. A termelészövetkezeti vezetők

és brigádvezetők, raktárosok hatalmas többsége a falu lakossága által meg nem becsült dologkerülők és különböző szájhősök soraiból került ki. A „nép” inkább elfogadta a nagygazdák és a nagybirtokok intézőinek tekintélyét, mint a maguknál is alkalmatlanabb hozzá nem értők parancsolgatásait. Édesapám sem akarta, hogy „ezek” parancsoljanak neki, ezért elment vasúti pályamunkásnak. Ez a munka sokkal nehezebb volt, mint a nótaszóval és zászlólengetéssel végzett termelőszövetkezeti.

Elemi iskola

1945 őszén iratkoztam be az elemi iskola első osztályába. Házunkban egyetlenegy könyv sem volt, és nagyon örültem a vadonatúj olvasókönyvemnek. Első házi feladatként Gál László Titórol írt versét kellett megtanulni fejből. Ma is emlékszem egy szakaszára:

„Habparipán, fénylő karddal,
Legyőzi az ellenséget
Hős vezérünk, Tito Marsall.”

Ma már tudom, hogy a fenti verssor Vörösmarty Mihály hőskölteményének – Titóval behelyettesített – utánérzése és annak leegyszerűsített változata. („A ragyogó fegyvert, fényét meg kezdte kívánni / S már délceg paripán kardot villogtatta, kopját / Szórt, s nyilakat, s örvös buzogánnyal készül harcra” – *Vörösmarty Mihály: Zalán futása*)

Elemista olvasókönyveinkbe általában Csépe Imre, Thurzó Lajos, Laták István és Majtényi Mihály írtak tanulságos olvasmányokat a testvériség-egységről és arról, hogy a nyúlketrechez szükséges deszkákat csak akkor szabad elvinni, ha azt a bizottság (narodni odbor) megengedi. Vagyis: „Ne lopj!” A helyi szerb lakosság és a telepések közben még mindig kocsiszámra húzták szét a német házak tartalmát, ruhát, ágyneműt, szerszámokat.

Negyedikes koromban a még a számomra is roppant fiatalnak tűnő tanítónő (örök hálám jeléül ideírom a nevét: Ország Teréz) két alkalommal is eljött hozzánk haza, ami az akkori viszonyok között majdnem példa nélkülinek számított, és arra igyekezett rábeszélni szüleimet, hogy negyedik

elemi után adjanak be Becskerekre a gimnáziumba. Rokonaink és ismerőseink azt ajánlották, hogy szerb gimnáziumba írassanak, mert most szerb világ van. Egy napon megkérdeztem édesanyámat, hogy szerb vagy magyar gimnáziumba íratnak-e. Édesanyám rövid hallgatás után csak ennyit mondott: „Fiam, mi magyarok vagyunk.”

2. Nagybecskerek és a Messinger Gimnázium

1950-ben született Kálmán öcsém, én pedig ugyanabban az évben kezdtem el – bentlakó diákként – Becskereken a gimnáziumot. Az első két évben internátusban laktam. Bóka mindössze 35 kilométerre van Becskerektől, de a személyvonattal abban az időben két és fél órába telt az út Bókától Becskerekig. Egy vonat ment reggel fél négykor, és egy jött vissza délután négy körül, s ez azt jelentette, hogy hajnalban kellett volna felkelnem, és a nap jó részét utazással töltenem. Utazásról tehát szó sem lehetett. A Messinger Gimnáziumban a tanárok részéről, a látszólagos szigor mögött, kezdettől fogva éreztem egy féltő védeltséget és egy messzemenő törődést irántunk. Ma már tudom, hogy a Messinger egy magyar sziget volt, amelyben mi, a tanulók nemcsak szüleink reménységei voltunk, de a tanároké is. A fenti meghatározás ma romantikus belemagyarzásnak tűnik, de közvetlenül a háború után, a háborúban elesett hozzátartozók közeli halálának időszakában, a megfélemlítések és a bizonytalanság korszakában minden szem és minden energia a gyerekekre összpontosult. A gyerekek ezt érezték. Éreztük, hogy fontosak vagyunk. Éreztük, hogy a felnőttek mögöttünk vannak. A Messinger magyar sziget volt, külön világ. Az igazgató nagy kommunista volt, és nem sok köze volt a tanításhoz, de nem igyekezett féltelmet gerjeszteni bennünk iránta, inkább nem törődöm és túlságosan türelmes volt. Az volt a fontos a számára, hogy „ne legyen semmi baj.” Az igazgató néha bejött helyettesíteni, ami lényegében lyukasóra volt. Gimnáziumi tankönyvek nem voltak, s így valóban az az elv érvényesült, hogy a tanulás forrása a tanár. A tanár előadása volt a lecke, a forrás, a tananyag és a referencia

is. Az anyag egyetlenegyszer hangzott el, és ez roppant kifejlesztette figyelőkészségemet és emlékezőképességemet is. Rengeteget jegyzeteltünk, de nagyon sok önálló írásbeli fogalmazást, könyvbemutatót is írtunk. Az akkor szabálynak számító szóbeli felelés, a „Tanár úr, én készültem” szellemében, igen kifejlesztette rögtönzőképességünket, szóbeli jártasságunkat és nyilvános fellépésre való készségünket is.

Könyvek és könyvtárak

Tankönyvek nem voltak, és elejében az üzletekben sem igen volt magyar könyv. Ezzel ellentétben a városi könyvtár és a Petőfi Sándor Magyar Kultúregyesület könyvtára tele volt magyar könyvekkel. Ezek a könyvek a gazdag becskerekai családok egykori tulajdonát képezték. A „németek idejében” elvitték a zsidókat, vagyonukat, házaikat, bútorikat kisajátították, könyveik pedig a városi vagy a Petőfi-könyvtárba kerültek. A háború után a gazdag magyarok tulajdonát államosították, használható dolgukat széthúzták, könyveik pedig a könyvtárba kerültek. A városi könyvtár és a Petőfi Népkör könyvtára könyveinek mindegyikében olvasható volt az eredeti tulajdonos pecséttel beütött neve. A városi könyvtár magyar könyveinek a felében piros pecséttel volt beleütve a következő felirat: „Marton Andor tulajdona.” Csak később tudtam meg, hogy Marton Andor Bencze Tibornak, életre szóló barátomnak a nagyapja volt. A könyvek iránti érdeklődésem hozott össze Várady Tiborral is, nekik saját könyvtáruk is volt, és ha Tibor elolvasott egy könyvet, és tetszett neki, azt nekem is kölcsön adta, vagy felhívta rá a figyelmem, én pedig kivettem valamelyik könyvtárból. Várady Tiborhoz életre szóló barátság fűz, és még ma is, ha találkozunk, képesek vagyunk naphosszat könyvekről beszélgetni. A Messinger Gimnázium oktatási színvonalát nyilvánvalóan nem a „felszabadulás” teremtette meg, hanem az a már meglevő magyar kultúrszint egyenes folytatása volt. A becskerekai magyar gimnáziumban szerzett alaptudásom és a tanulás igénye kitűnő alapot szolgáltatott később az egyetemi tanulmányokhoz, és bőven elegendő volt arra is, hogy

Kanadában is alapul szolgáljon a továbbtanulásra. Nincs tehát igazuk azoknak, akik azt állítják, hogy Vajdaságban és főleg Bánátban a magyar kultúrának nem voltak gyökerei, és minden a „felszabadulással” kezdődött. Ez azt is jelenti, hogy a „külön” jugoszláv vagy vajdasági irodalomra való hivatkozás minden történelmi alapot nélkülöző, másodlagos célokat szolgáló propaganda.

„Ábel a rengetegben”

A Messingerben nagyon sok dicséretet kaptam tanáraimtól fogalmazásaimért, szavalamatimért, és szavalatokkal többször felléptem az iskolai ünnepségeken, valamint a Petőfi Népkör rendezvényein is. Ezekre a fellépésekre az internátusban lévő egyik barátom, egy szerb papnak a fia adta kölcsön a kabátját mindig, mert az enyém igen elnyűtt volt már.

A gimnázium második osztályában az iskola műkedvelő csoportja előadta Molnár Ferenc *Pál utcai fiúk* c. könyvének színpadi változatát, amelyben egy homokbombákat dobáló névtelen „kékinges” szerepében magam is részt vettem. Az előadás a város magyarságának körében hatalmas sikert aratott, és Torontálvásárhelyen is előadtuk.

A gimnázium harmadik (VII.) osztályában Vigh István – akkor fiatal tanár – tanította a magyart. Az akkori és részben a mai pedagógiai elvek alapján Vigh tanár úr talán túl sokat feltételezett rólunk, és túlságosan is sokat bízott a tanulók kezdeményezésére. Vigh Pista, ahogy magunk között neveztük, nem sokat törődött a mondattannal vagy a fogalmazás alapjaival: bekezdéssel, tárgyalással és befejezéssel, hanem az összhatásra, az igyekezetre és a részvétellel helyezte a hangsúlyt. Ez abban nyilvánult meg, hogy a gimnázium harmadik osztályában elkezdtük olvasni Tamási Áron *Ábel a rengetegben* c. könyvét. Vagyis, a magyaróra abból állt, hogy valaki hangosan olvasta a könyvet, házi feladatnak pedig a felolvasott részlet valamelyik kérdéscsoportjáról kellett véleményt írni. Mindez eltartott néhány hétig. Utána ismét csoportosan megvittattuk, hogy miként lehetne az Ábelt színpadra alkalmazni. Hány felvonás? Az egyes felvonások jelenetei stb.

A könyv szövegének dramatizálása, a párbeszédek, az utasítások és a részletek megvitatása egy másik hónapot vett igénybe. Ezt követően elhatároztuk, hogy előadjuk a darabot. Az olvasópróbákat óra alatt az osztályban tartottuk, a mozgópróbákat pedig az iskolai előadások utáni órákban. A próbák ideje alatt megszűnt a tanár-diák viszony, és jól elhaverkodtunk Vigh Pistával. Az Ábel előadása is hatalmas siker volt, s azt a szülők és a nagyközönség előtt (az iskola torna-termében) többször is előadtuk.

Sport

A háború előtti Nagybecskerek igen fejlett sportkultúrával rendelkezett. A városnak több olimpiai bajnoka volt. Különösen népszerű volt az úszás, a regatta, a vívás, a torna, a kosárlabda és a birkózás. Tornatanárunk, Gerdov János később a jugoszláv kosárlabda-válogatott edzője lett. Cristián tanárnő pedig az országos vívócsapat tagjaként vett részt az olimpián. Ez a sportszellem a háború után is folytatódott. Kurtz Feri az országos kosárlabdacsapatban játszott, Gyapjas Vera pedig országos hírű atléta volt. A középiskolában olyan fontos népszerűséghez az út a sporton keresztül vezetett. Ez vonatkozott a lányokra és a fiúkra egyaránt.

1954 tavaszán rendezték meg Nagybecskereken három szerbiai város középiskolás ifjúságának sporttalálkozóját. Ez a rendezvény a „testvériség-egység” megerősítését volt hivatott szolgálni, de a sportmérkőzéseknek, mint ismeretes, győztesei és vesztesei vannak, s a becskerekeli közönséget nem a testvériség-egység érdekelte, hanem a becskerekeli csapatok győzelme. A Messinger (Második Magyar Vegyes Főgimnázium) ezen a találkozón nem az általános becskerekeli csapat keretében, hanem külön iskolaként vett részt. A találkozót májusban tartották, az idő gyönyörű volt, és a becskerekeli magyarok természetesen a magyar diákoknak szurkoltak.

Ezen a tornán a Messinger majdnem minden díjat megnyert, és a különböző érmeket, serlegeteket a Messingerben külön ünnepség keretén belül adták át a győzteseknek. Örültünk egymás sikerének, és büszkék voltunk eredményeinkre. A siker és az összetartozás érzésének magasla-

tán nagy reményekkel mentünk el a nyári szünidőre. A fenti játékokon, ahol első helyet szereztünk, már része voltam a Messinger Gimnázium kézilabdacsapatának. (Később évekig kézilabdáztam, először a belgrádi egyetem csapatában, majd az első ligás belgrádi Zseleznicsar és a szécsányi Partizan csapatában. Utólag szeretném azt hinni, hogy a Messingerben elsajátított sportszellemet sikerült gyerekeimnek is továbbadni. Mindkét gyermekünk felnőttkorában is sportol, és Zoltán fiam gyerekei szintén kitűnő jégkorongozó-játékosok Kanadában.

Valahol egy ajtót becsuktak

A nyári szünet befejeztével, közvetlenül az iskolaév kezdete előtt értesítették a nyilvánosságot, hogy bezárták a magyar gimnáziumot, illetve a magyar tagozatokat – délelőtti és délutáni váltásra bontva – áthelyezték a működő szerb gimnázium épületébe. Ennek következtében négyszer annyi szerb diák volt az iskola épületében, mint magyar. Ez vonatkozott a szünetekre, a folyosókon való mozgásra is. Az épület és az iskolaudvar általános környezete szerb volt. A sportválogatottak is vegyesek voltak. Az iskola nyelve szerb lett. A mi nemzedékünk magyarságtudatát a szerb gimnáziumba való beköltöztetés már nem érintette, de a magyar diákok elkövetkező nemzedékeire vonatkozólag ezek az intézkedések végzetesek voltak. Szerintem a többi között itt vannak a kezdetei annak a lesújtó folyamatnak, amely oda vezetett, hogy ötven év elteltével, a 2008/2009-es iskolaévbe Nagybecskereken 4 (négy) szülő íratta be gyermekét magyar iskolába.

3. Gimnáziumi évek, magyarságtudat és a lányok

A magyar ötvenhat megrázóan hatott rám, és megerősítette azt a már meglevő érzésemet, hogy magyarnak lenni azt jelenti, hogy rokontalan nép vagyunk, amelyet szabadságvágya kinyilvánításában soha nem támogatott senki. Emlékszem, a szovjet tankok Budapestre történő bevonulásának napján Ambrózy tanár úr

beírta az órát, és csak ült a katedránál az óra végéig, mi pedig zajos természetünkől eltérően igen halkán suttogtunk. Amikor vége lett az órának, Ambrózy tanár úr azt mondta, hogy a jövő órára tanuljuk meg Tompa Mihály *A gólyához* c. versét fejből. Ez különleges volt, mert az „Öreg Ambrózy” akkor már nem a magyartanárunk volt, hanem németet tanított. A „Neked két hazát adott végzeted; / Nekünk csak egy volt! az is elveszett!” sorai a magyar ötvenhatot idézték ugyan, de a „mind oldott kéve széthull nemzetünk” sorát már magunkra értették.

A magyart negyedik osztálytól kezdve már Jódal Dezső tanította. Jódal „értett” is az irodalomhoz, nemcsak szerette, és lelkesedett érte. (Szerette is ugyan.) Jódal a magyar irodalomtörténetet is jól ismerte. Jódal magyaróráin már a műbíráló alapjairól és az irodalmi szövegek összehasonlító elemzéséről is szó esett. A legfontosabb azonban Jódal tanár úrnál is az volt, hogy türelmes, megértő és biztató volt.

Nagybecskereken voltak a legszebb lányok a világon. Mindebben nincs semmi különös, mert akkor voltam fiatal. Csak akkor és csak ott. Ezért akkor érdemes volt kitűnni a sportban, a különböző magyar rendezvényeken és az önképzőkörben is. Voltak azonban más alkalmak is: a tengerre való évi kirándulások, a sportversenyekre való utazások, a hétvégi táncok a Béga menti ifjúsági otthonban.

Sem gimnazista koromban, sem később, egyetemi éveim alatt egyetlen írásom sem jelent meg a vajdasági magyar sajtóban. Beküldött írásaimra sem az egykori Ifjúság, sem a Magyar Szó vagy a 7 Nap, sem később az Új Symposion szerkesztősége soha nem válaszolt. Ez érthetetlen volt a számomra, mert bízam ítézőképességemben, és az akkori vajdasági magyar sajtóban megjelent írások nagy része sokkal gyengébb volt, mint az én kézirataim. Ifjúkori írásaimat lapozgatva ezt a mai napig is így ítélem meg.

A gimnázium hetedik osztályában szüleim már nem voltak képesek fizetni a becskerekai iskolázatásom költségeit. Hol a lakást nem voltam képes fizetni, hol pedig a havi élelemre (a menzára) nem jutott. Itt szeretném megemlíteni Várady Tibor barátom édesapjának, Dr. Várady Józsefnek további sorsom iránti önzetlen törődését. Tibor ba-

rátom ismerte a helyzetemet, és azt mondta, hogy édesapja szeretne velem beszélni. Egy délután felmentem Jóska bácsi irodájába, aki egyedül volt. Négyszemközt beszéltem velem, s azt mondta, hogy tudomása van róla, hogy szüleim képtelenek az iskolázatás költségeit fizetni, de ő nem szeretné, hogy emiatt törés álljon be az életemben, és felajánlotta, hogy amíg szüleim helyzete nem javul, addig ő havonta kifizeti a lakás és az ételmezés költségeit. Ez akkor havonta háromezer dinár volt, majdnem egy közepesen havi fizetésnek a fele. Az első hónapi összeget azonnal ide is adta. Nem íratott alá velem semmit, nem mondta, hogy kölcsönről vagy segítségről van-e szó. Váradyéktól két évig, a gimnázium befejezéséig kaptam ezt a segítséget. 1958-ban érettségiztem, és „körülötünk már az élet csörtetett.”

4. Jogi egyetem, Belgrád, házasság

A nagybecskerekai járástól ösztöndíjat kaptam, és 1958 őszén beiratkoztam a belgrádi jogi egyetemre. Itt négy évig naponta nyolc órát tanultam, kézilabdáztam, és körülbelül havonta egyszer hétvégére vagy hazautaztam Bókára, vagy Becskereke látogattam. Annyira szerettem a becskerekai lányokat, hogy 1961-ben a jogi egyetemen az előadások szünetében megismerkedtem egy szabadkai lánnyal, Lakatos Ibolyával, és a következő iskolaév kezdete előtt Bókán meg esküdtünk. Nagy lakodalmat csaptunk, és ma is boldogan élünk. Ez volt életem legjobb döntése. Minderről a mai napig is csak azt mondhatom, amit később olvastam, és amit Pascalnak tulajdonítanak: A szívnek vannak olyan titkai, amelyről az ész soha sem vehet tudomást. Ibolyához ötven éve testi és lelki barátság fűz. A mai napig tartó szerelemről ne is beszéljünk. Az egyetem negyedik évét már Ibolyával házastársakként töltöttük el. 1962-ben diplomáztunk.

Bóka, Szécsány

Diplomázás után Ibolya Bókán kapott állást, a községi iroda helyi vezetőjeként (šef mesne kancelarije). Ibolyát mind a szerbek, mind a ma-

gyarok csakhamar megkedvelték, és igen megbecsülték. Én Szécsányban kaptam állást, ahol semmi dolgom nem volt. Szécsány a háború előtt tiszta német falu volt, a háború után pedig telepések költöztek a németek házaiba. Néhol kész ebéd is várta őket, mert a németeket mindössze néhány órával a boszniai és a likai telepések beköltözése előtt szállították el a faluból.

A községi központban (kommunában) minden politikailag volt alátámasztva, és aki nem volt tagja a kommunista pártnak, arra nem bízhattak semmit. Néhány hozzám hasonló hivatalnokkal ültünk az irodában, beszélgettünk, és félnyilvánosan iszogattunk. Ibolyával az volt a naiv tervünk, hogy diplomázás után „hazamegyünk”, és Bókán alapítunk családot, neveljük leendő gyerekünket, illetve gyerekeinket. A gyerekek, illetve a gyerekek azonban nem jött(ek), az én szécsányi állásom pedig egyre unalmasabbá vált. Az itteni fizetésből azonban visszafizettem Várady Jóska bácsinak a tartozásomat, de nem sok haszna volt belőle, mert hat év alatt a dinár értéke annyira leromlott, hogy a visszafizetett összeg egytizedét sem érte annak, amit annak idején. Kamatról vagy a pénz értékének kiigazításáról azonban Jóska bácsi hallani sem akart.

Újvidék

1963-ban Bókáról, az én szüleimtől elköltöztünk Ibolya szüleihez Újvidékre. Csöbörből vödörbe, azzal, hogy most Ibolya is jogászként az egyik külkereskedelmi vállalat előszobájában ülte le a munkanapot a gépírónőkkel. Én az újvidéki városháza egyik rangos irodájának az előszobájában kaptam állást, ahol a reménytelen lakáskérdések és orvosolhatatlan jogsértések ügyeiben hozzánk forduló feleknek azt kellett megmondani és írásba adni, hogy nincs igazuk, és a lakásigénylési kérelmeik sem teljesíthetőek. Az irodában hárman voltunk. Két végzett jogász és egy gépírónő. A napi munka mindössze két órát vett igénybe. Napközben felváltá kimentünk a városba néhány órára. Én munkaidő alatt rendszerint találkoztam Ibolyával a belvárosban, és a Forum könyvkereskedésben a könyveket nézegettük, sétálgattunk, fagyaltoztunk vagy fényképeztünk.

Ez az értelmetlen időtöltés és a munkával való elégedetlenség engem jobban elbizonytalanított, mint Ibolyát. Anyósoméknál laktunk, és ettől való menekülésemben kezdtem elmaradozni otthonról, mind többet és többet ittam, és ez az életmód veszélyeztette a házasságunkat is. Éreztük azt is, hogy a fogyasztói kölcsönökre épülő, mestersegesen teremtett életszínvonal, a valódi lehetőségeket meghaladó, felelőtlen életmód végül összeomlásba torkollik. Ibolya azonban Újvidéken állapotos maradt, és 1964. május 28-án itt született Zoltán fiunk. Ugyanakkor érkezett meg Ibolya öccse, István Kanadába az ausztriai menekülttáborból.

5. „Ábel Amerikában” – A kanadai végállomás közbülső „megállóí”

1964 szeptemberében Újvidékről vonultam be rendes katonai szolgálati időm letöltésére. Ibolya egyedül maradt a szüleinél Zoli fiunkkal. Ibolya 1965 augusztusában ment ki Kanadába István öccse esküvőjére, és Zoltán fiunkat az újvidéki nagyszülőknél hagyta. Én 1965 augusztusában szabadultam a katonaságtól. Ibolya már Kanadában volt, és – István öccse jótállásának segítségével – Kanadában való maradását intézte, én pedig már ugyanaz év novemberében egy turistacsoporttal Németországba mentem, tartózkodási engedélyt kértem, amíg a kanadai beutazást meg nem kapom. 1966 májusában érkeztem Torontóba. Zoli fiunkat anyósom 1967 májusában hozta ki hozzánk. Harmincévesen kezdtük új életet Kanadában. Kanadai viszonylatban mindennek nincs különösebb jelentősége. Minden kanadai bevándorló családnak megvan a maga története. Több mint negyven év távlatából a „kezdeti nehézségekről” sem lehet semmi újat mondani. Kivéve talán csak azt, hogy Kanadában a mi jogi diplománk hivatalosan nem ért semmit, míg egy esztergályos vagy ács minden további nélkül elhelyezkedhetett, és teljes fizetéssel dolgozhatott a szakmájában.

Mi tehát nem a jobb élet vagy a több pénz miatt mentünk Kanadába, hanem elsősorban azért, mert sem Bókán, sem később Újvidéken nem találtunk sem örömet, sem meglegedést a

munkánkban. Ehhez hozzájárult az is, hogy diplomázásunk után ismét csak szülői segítséggel juthattunk volna lakáshoz Újvidéken. Szüleim erre nem voltak képesek, mert már tizenkét éve fizették iskoláztatásom költségeit. A mi távozásunk után ez a „jó” életmód Jugoszláviában még tartotta magát. Barátaink, akik otthon maradtak, legalább tíz évig jobban éltek, mint mi Kanadában. Tengerre jártak, külföldre utaztak, mi pedig éjszakai műszakban vagy két munkahelyen dolgoztunk, iskolába jártunk.

Szeretném ismét hangsúlyozni, hogy kanadai viszonylatban a mi esetünk semmi különös, minden bevándorló család ezt teszi. Ezt utólag, most sokkal könnyebb megállapítani, akkor azonban mindezt nem láttuk ilyen tisztán. Nehéz volt, és fájt, hogy Vajdaság nem volt képes olyan körülményeket teremteni a számunkra, amelyben mint család túlélhettünk volna. Én egyszerűen nem voltam elég erős ehhez. Igaz azonban az is, hogy mindez nem csak rám és Ibolyára vonatkozott. 1964 és 1980 között rengeteg vajdasági magyar vándorolt ki külföldre, és nem csak olyanok, mint mi, hanem a magyar lakosság minden rétege megritkult, a földműves családoktól kezdve a diplomásokig.

Kanadában minden tisztességesen elvégzett munkát pontosan és időben megfizettek. Az igyekezetet és a lelkiismeretes elvégzett munkát bármely munkahelyen megbecsülték. Ez a környezet, ha nem is sok pénzt, de előreláthatóságot és tervezési lehetőséget nyújtott a számunkra. Ibolya 1969-től már újra a választott szakmájában dolgozott, én pedig 1970-től. Ibolya mint szociális gondozó, később mint kórházi osztályvezető dolgozott, én pedig középiskolai tanár lettem.

Én kiskorom óta nagyon jól beszéltem szerbül is, és már felnőttkoromban Kanadában angolul is gyorsan megtanultam. 1967 májusában érkeztem Kanadába, 1970-ben már tanári oklevelet szereztem, és a kanadai középiskolában tanítottam. Soha sem éreztem, hogy egy másik nyelv ismerete az anyanyelv kárára menne, sőt egy másik nyelv csak erősíti az anyanyelvben való elmélyülést. Összehasonlítási lehetőséget, távlatot és rálátást nyer az anyanyelv szavaira és annak szellemére. Max Picard szerint a különböző nyelvek a teljes igazsághoz való közelítés

külön kísérletei, tehát minden nyelvnek van létjogosultsága, mert azok összességükben tárják fel az élet titkát.

Az én tanári állásom talán csak annyi magyarázatra szorul, hogy Kanadában a tanári hivatás az egyik legmegbecsültebb foglalkozások egyike. Ennek egyik oka az, hogy Kanada fontosnak tartja az oktatásba való korai befektetést, és tekintetbe veszi a szülők kinyilvánított akaratát, illetve azt, hogy a szülők milyen iskolákba szeretnék járattatni gyerekeiket. Tanárként Kanadában ismét magamra találtam, és azt mondhatom, hogy az iskola légkörében majdnem ismét otthon éreztem magam. Ebben az időszakban sokat jártunk horgászni, és kirándulni kisfiunkkal, Zolival és barátainkkal.

6. Vakvágányon

1973 márciusában vettük meg a házunkat Torontóban, és augusztus 20-án született Ibi lányunk. Az elkövetkező évek az életemben a honvágy és a beilleszkedési válság időszaka. Leegyszerűsítve, ez a tíz év az érzések és az értelem közötti vívódásnak is nevezhető, ami utólag nagyon is banálisnak hangzik, de azt az egész család megszenvedte. Kívülről nézve valaki azt is mondhatta volna – és mondták is –, hogy itt vagyok Kanadában, megtanultam a nyelvet, túl vagyunk a kezdeti nehézségeken, van egy csodálatos feleségem, akit szeretek, s aki már számtalanszor bebizonyította, hogy szeret, és kiáll mellettem. Van két gyönyörű gyerekem, és végre megtaláltam azt a munkát, amelyet igazán szeretek. Erre én most azt mondom: Mit tehetek, hogy mindezt felrúgjam, és tönkretegyem? A válasz: Elkezdek inni. Akkor azonban mindez nem volt ilyen egyszerű.

Már Vajdaságban is igen meggondolatlanul ittam, egyedül és a barátokkal is, és Kanadában ez tovább folytatódott, mígnem odáig jutottam, hogy a munkám és a házasságom is veszélybe került. Utólag jó lenne azt hinni, hogy a saját belátásomból hagytam abba az ivást. Jó lenne azt mondani, hogy az életemnek ebben a súlyos időszakában szembenéztem önmagammal, és volt erőm azt mondani, hogy ha nehéz, akkor hát

nehéz, s abba kell hagyni az ivást. Ez azonban nem így történt. A valódi ok az, hogy tudtam, hogy túlságosan szeretem Ibolyát és a gyerekeinket is ahhoz, hogy elveszítsem őket, s e feletti félelmemben hagytam abba az ivást. Vagyis ijedtemben hagytam abba az ivást. A szakirodalom ugyan azt állítja, hogy az ok nem számít, csak a végkimenetel. Nekem sikerült. Mindez körülbelül tíz évig tartott.

Számomra ennek a válságnak a tanulsága a többi között az volt, hogy a magyar kultúra és a vele járó magyar szellemi beállítottság nem igazán készíti fel az embert az olyan gyökeres változásra, mint a kivándorlás okozta kulturális megrázkódtatás. A magyar kultúra megtartó ereje a szülőföldhöz való ragaszkodás, az „Itt élned, hahod kell” parancsára épül. Trianon óta pedig a magyar megmaradás a határon túli nemzeti közösségek fizikai megmaradásának kérdését is jelenti.

Az angolszász irodalom, az angol, a skót, a walesi és az ír a spanyol kivándorlókat úttörőknek, felfedezőkné, hódítóknak (conquistadoroknak) nevezi, míg a magyar költő szerint másfél millió nemzettársunk csak úgy „kitántorgott Amerikába.” A magyarok esetében azonban mégis József Attilának van igaza, mert igaz ugyan, hogy a helyváltoztatás szabadsága az egyetemes emberi szabadságok egyike. Szenczi Molnár Albert szerint a helyváltoztatás szabadsága csillagokra való felnézés, az örökké nyugtalan pálya ősképe. Ez azonban csak az önkéntes helyváltoztatásra vonatkozik, a kitzasztottság, a pusztza megélhetés vagy életben maradás kérdéseinek eseteiben mégiscsak „kitántorgásról” van szó. Bölöni Farkas Sándor írja 1830-ban: „Rettentő érzés örökre, és pedig kéntelenségéből hagyni el a hazát! [...] Nem képzelhető el kínzóbb helyzet, mint aki szívének ily érzelmeivel szakad el hazájától [...] idegen nyelvűek s érzetűek közé számúzve önmagát, hogy e visszaemlékezések gyötrő, örök harcában éljen.”²

A becskereké magyar gimnázium és a magyar irodalom sok mindenben hozzásegített, hogy Kanadában megálljam a helyem, de az értelem és az érzelmek közötti különbségre nem nyújthatott megoldást. Honvágyam volt, de nem volt értelme hazamenni.

A *zen – ki érti?* c. könyvem 1983-ban jelent meg, és a fenti kérdésekre keresi a választ. A

zen buddhizmus legfőbb tanulsága a számomra, hogy nehézségeink és erősségeink is ugyanabból a forrásból fakadnak. Vagyis az, hogy mindennek ára van – de az is, hogy ami valójában lényünkhöz tartozik, azt nem veszíthetjük el. Őrizzük tehát belső kincseinket. Szűgyi Zoltán délvidéki költő barátom ezt egy későbbi versében így fejezte ki:

Ha magadba zártad a tájat,
a kertet, az udvart, a házat,
az utat, a folyót, a fákat,
magadban hordod otthonod.

Otthon vagy.

Otthon vagy minden hangban.

Otthon.

A szólásra kész harangban

[...]

Akárha maradtál

Akárha elmentél.

(Szűgyi Zoltán: *A magad helyén*)

Összegezés. A fenti belső békének legfőbb tanulsága, hogy bőromból nem bújhatok ki. Az én magyarságtudatom a nagybecskereké gimnáziumi évek magyarságélményéhez fűződik, és a mai napig is arra épül. Önmeghatározásomat a magyar gimnáziumban és becskereké könyvtárak magyar könyvei által megélt irodalmi élményeimnek, a magyar rendezvényeken való részvételnek és Nagybecskerek akkori, még létező magyar közössége igényességének, elvárásainak köszönhetem. Ezzel kell megtanulni élni. Az 1980-es évek elején kezdtem el ismét írni és fordítani. Írásaim és fordításaim a vajdasági Léttünk c. folyóiratban, majd az Új Symposionban jelentek meg.

8. A Szivárvány

1983-ban ismerkedtem meg Mózsai Ferenc költővel, a chicagói Szivárvány szerkesztőjével, és felkérésére először könyvismertetőket írtam, később pedig különböző tanulmányokat a folyóiratba. Erre az időszakra esik a torontói házunkban megrendezett Szivárvány-estek megrendezése. Mózsai Ferenc írókat, költőket hozatott ki amerikai körútra, Ibolya és én pedig Torontóban

rendeztünk előadást, felolvasóestet a számukra. Példaként csupán néhány nevet szeretnék megemlíteni:

Nyugati írók és költők: Forrai Eszter költő, Párizs, Marác László történész, Hollandia, Faludy György, Simándi Ágnes – költők, Toronto. Mózsi Ferenc chicagói költő minden évben vendégünk volt. Magyarországi előadók: Lőrincze Lajos nyelvészprofesszor, Zalán Tibor, Villányi László – költők, Rácz Sándor '56-os magyar szabadságharcos és író, Csalog Zsolt író, Demszky Gábor egykori ellenzéki, Budapest jelenlegi polgármestere is.

A vajdasági írók, költők és politikusok közül vendégünk volt Szűgyi Zoltán, Tolnai Ottó, Fenyvesi Ottó, Vékás János.

A határon túli és a magyarországi előadók torontói előadásainak költségeihez csupán a Korponai Miklós nevéhez fűződő Rákóczi Alapítvány és a Columbus Travel torontói utazási iroda járult hozzá rendszeresen. Az előadások kiadásainak legnagyobb részét azonban éveken keresztül mi magunk fedeztük a családi költségvetésből (a konyhapénzből).

Hogyan viszonzta az „anyaország” a nyugati magyarok vendégszeretét?

Két kóreset

1. Demszky Gábornak, Budapest jelenlegi polgármesterének a Szivárvány keretében mi rendeztünk előadóestet az egyik torontói könyvtárban. Demszky Gábornak és akkori feleségének, Hodosán Rozáliának az útját Chicagóból Torontóba is mi fedeztük. Gábori Ibolya és Gábori György barátaink szállást adtak nekik, ellátták őket étellel, és elvitték őket városnézésre is. Amikor Gáboriék később Magyarországon találkoztak Demszkyékkel az utcán, Gábori Ibolya odament, hogy köszöntse őket. Gábori Ibolya írásban számol be róla, hogy Demszkyék a szó szoros értelmében lerázták őket, és azt mondták, hogy nekik most nincs idejük, mert mennek a parlamentbe törvényt hozni. Eddig Gábori Ibolya levele.

2. Mózsi Ferenc költő, a chicagói Szivárvány tulajdonos szerkesztője éveken keresztül fizette a magyarországi írók és későbbi politikus amerikai körútjának útiköltségeit, és nagyon sokan

közülük Mózsiék otthonában kaptak ellátást és szállást is. Mindez éveken keresztül így volt. Demszky Gábornak és feleségének chicagói útiköltségeit is Mózsi Ferenc fedezte. A Szivárvány szerkesztőjeként Mózsi rendszeresen közölte Demszky írásait, amikor még Demszky Magyarországon nem publikálhatott. Ez azt jelentette, hogy az akkori magyarországi hatalom később megengedte az ellenzék írásainak Magyarországon való megjelenését, mert tudta, hogy ezek az írások úgyis megjelennek külföldön, és így még nagyobb keletjük lesz Magyarországon. A Szivárvány Könyvek sorozatában Mózsi Ferenc Chicagóban összesen tizenhat magyar szerző könyvét adta ki. Sokat közülük a saját költségén.

A magyarországi „rendszerváltást” követően Mózsi „hazavitte” a Szivárványt Magyarországra, és csakhamar belebukott a vállalkozásba. Később Mózsi Ferenc súlyosan megbetegedett, és orvosi kezelésre visszatért Magyarországra. Demszky Gábor ekkor már Budapest polgármestere volt. Mózsi egy napon elment meglátogatni Demszky Gábert a hivatalába, ő azzal fogadta Mózsit, hogy mivel szolgálhat. Mózsi annyit mondott Demszkynek, hogy csak beszélgetni akar, mint régen. Demszky az órájára nézett, és azt mondta: „Öt perc, add elő, mivel szolgálhatok.” Mózsi ezzel felállt és távozott. (A fenti esetet Mózsi Ferentől hallottam személyesen.)

A minden jó magyar ügyet évtizedeken át támogató, könyv- és folyóirat-kiadó chicagói költő, Mózsi Ferenc, betegségében néhány barát támogatására szorulva, magányosan halt meg Magyarországon. Mózsi Ferencet 2007. november 23-án temették, és egyetlen hivatalos személy sem jelent meg a temetésén. Mózsi Ferenc temetését követően tíz napra Gyurcsány Ferenc pedig a művészek iránti törődésről beszélt... Mózsi pedig nem is volt „külhoni” – magyar állampolgár volt.

Mindennek semmi köze a számonkéréshez. Az érintett magyarországi értelmiségiek jellemének minőségéről van szó. („The content of character”)

9. A kanadai magyar szervezetekről

Amint már említettem, a Szivárvány-esteket a legtöbb esetben a saját házukban tartottuk. Ennek egyik oka az volt, hogy nem volt pénzünk

termet bérelni, a másik pedig az, hogy a torontói magyarok megosztottsága miatt nehéz volt egy olyan helyet találni, ahova az egymással ellentétes magyar csoportosulások tagjai eljöttek volna. Észak-Amerikában a magyar ünnepi szónokok folyton azt hirdetik, hogy fogjanak össze a magyarok Torontóban, és ez ma is így van. A torontói magyarság fele arra esküszik, hogy a Magyar Házba nem teszi be a lábát, a „magyar háziak” pedig az ellentábor(ok) rendezvényeire nem mennek el. A házunkban tartott előadásokra rendszerint 30-40 ember jött el. A Szivárványesteket körülbelül tíz évig rendeztük.

Ugyanebben az időben és szintén körülbelül tíz évig dolgoztam önkéntesként a torontói Szent Erzsébet Magyar Iskolában is. Először mint tanító, később mint igazgató. A magyar tanítókkal több nagy sikerű színdarabot adtunk elő. A díszvacsorával összekötött előadások jövedelmét a magyar iskola javára fordítottuk. Amikor én már nem dolgoztam az iskolában, a magyar tanítók tovább folytatták ezt a hagyományt.

A Milošević nevéhez fűződő jugoszláv beháború kitörésekor a vajdasági magyarok érdekvédelmében néhányan egy emberjogi szervezetet alapítottunk (Magyar Emberi Jogok Monitora). A fenti szervezet keretein belül igyekeztünk a vajdasági magyarok félelmeit és veszélyeztetett helyzetét ismertetni a kanadai kormánnyal. Ez a munka az „eredeti” Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségével (VMDK-val) összhangban történt. Beadványokat írtunk a magyar fiatalok katonai sorozása ellen, és a VMDK más felhívásait, jelentéseit igyekeztünk angol nyelven ismertetni az itteni politikusokkal. Erre az alkalomra meghívtuk Vékás Jánost, a VMDK akkori alelnökét, ő ismertette a vajdasági magyarok helyzetét. Vékás János torontói előadását egybekötöttük az 1944/45-ös délvidéki vérengzésekre való megemlékezéssel. Vékás János előadását, de különösen az 1944/45-ös délvidéki magyarellenés vérengzésekre való megemlékezést a Toronto és környéke délvidéki magyarságának egy csoportja testületileg bojkottálta. Nemcsak ők maguk maradtak távol a rendezvényről, hanem másokat is azzal ijesztgettek, hogy vajdasági hozzátartozóikat is bántódás éri, ha eljönnek az estre. Nem jöttek el. A terem kongott. A rendezvény tetemes veszteséggel zárult, amit mi magunk és néhány

(két) barátunk a saját zsebünkből fedeztünk. A Toronto és környéke vajdasági magyarok csoportja otthoni földvásárlási és más anyagi ügyeit intézte. A fenti eset külön elemzést érdemelne. A továbbiakban felhívások által és különböző rendezvények keretében gyűjtöttünk a szabadkai és az újvidéki diáksegélyző egyesületek számára is. A vajdasági és általában a határon túli magyarok érdekvédelmében tett erőfeszítéseinket a kezdetektől a mai napig a torontói Magyar Élet hetilap támogatta. A Magyar Élet minden felhívásunkat, minden idevonatkozó írást leköszölt, és ma is közli.

A vajdasági magyarok elleni szerb vérengzések emléklapja az interneten

Ebben az időszakban készítettük el az 1944/1945-ös, délvidéki magyarok elleni szerb vérengzések emléklapját az interneten.³ Az anyagot Matuska Márton, Mészáros Sándor és Teleki Júlia könyvei alapján állítottuk össze. Köszönet illeti Simándi Ágnest és Élő Lászlót önzetlen munkájáért. Az emléklap előkészítési és fenntartási költségeit a kezdetektől szintén a konyhapénzből fizetjük. A fenti honlapot jó lenne új anyagokkal fejleszteni. Néhány évvel ezelőtt Matuska Márton el is küldte az új kutatásainak az eredményeit tartalmazó egyik írását, de azok megjelentetéséért pénzt kért, ami nem róható fel a szerzőnek, sőt nagyon is érthető, de ezen a téren a Toronto és környéke vajdasági magyarságától semmi támogatásra nem számíthatok. Matuska Márton értékes dokumentuma ma is az általa küldött borítékban őrizi titkát. Működik Torontóban egy Bácska–Bánát Magyar Kör, amely évente disznótoros vacsorákat rendez. Ezek is mi vagyunk, és ennek is bizonyosan megvannak az okai.

10. Miért írok és mit?

Azért írok, mert magyarként igazságtalanság történt velem. Trianon igazságtalansága. Magyarságom része az önmeghatározásomnak, Trianon pedig erőszakosan megbontotta nemzeti egységünket, s megszakította múltunkkal

való folyamatosságunkat. Az 1970-es években néhány fordításom jelent meg a vajdasági Lé-tünk c. folyóiratban, és később egy önálló tanulmányom az Új Symposionban. Az 1980-évek elejétől 1998-ig a chicagói Szivárvány közölte rendszeresen írásaimat. Közben jelentek meg írásaim a Magyar Nemzetben, az Udvarhelyi Székben, a Transsylvania – Erdélyi Tájékoztatóban, az Átalvetőben (A Magyarországi Erdélyi Körök Országos Szövetségének folyóiratában), a Magyar Szemlében. 2006-ban jelent meg a *Ri-anások* c. könyvben néhány Tóth Gy. Lászlóval együtt írt történelmi tanulmányom. Jelenleg a torontói Magyar Élet hetilap és az újonnan megalakult Kalejdoszkóp rendszeresen közlik írásaimat. További írásaim olvashatóak a internetes honlapomon (www.Huncor.com).

Bori Imre, az újvidéki egyetem „fura ura”

Jugoszlávia és ma Szerbia azon az alapon formál jogot Vajdaságra, hogy „Vajdaság szerb”. Minden politikai stratégia erre épül. Ide tarozik Bori Imrének az az állhatatosan hirdetett álláspontja, hogy a vajdasági magyar irodalom nem az egyetemes magyar irodalom része, illetve nem a magyar irodalmi hagyományok folytatása, hanem új és különálló (magyar nyelven íródó jugoszláv jelenség).⁴ Vagyis Bori lényegében azt mondja, hogy a „felszabadulás” előtt a Délvidéken nem volt magyar kultúra. Politikai nyelvre lefordítva, Bori azt igyekezett alátámasztani, hogy Vajdaság szerb. A versailles-i béketárgyalásokon valóban felmerült Vajdaság hovatartozásának kérdése. Ismeretes, hogy a románok az egész Délkelet-Bánátot és Bácskának egy részét is magukénak követelték, egész Szegedig. A románok érvelése az volt, hogy Bánátban nincsenek sem magyar jellegű emlékművek, sem olyan írott kultúra, amely a magyarok Bánátban és Bácskában való jelenlétét bizonyítaná.

Margaret MacMillan kanadai történész *Paris 1919* c. nagy sikerű könyvében azt írja, hogy az első világháborút követő béketárgyalásokon mind Szerbia, mind Románia magának követelte Bánátot (a románok egész Szegedig). A szerbek, szlovének és horvátok kapzsiságán maga a szélsőségesen magyargyűlölő Seton Watson

is megütközött. Margaret MacMillan megemlíti, hogy Bánát tényleges hovatartozása azért képezhetette vita tárgyát, mert Bánátban nem voltak olyan emlékművek, amelyek egyértelműen arra utaltak volna, hogy Bánát valóban szerb, román vagy magyar lenne.⁵ A jugoszláv küldött arra hivatkozott, hogy a hivatalos népszerűségi adatok nem megbízhatóak. A „hivatalos” népszerűségi adatok az Osztrák–Magyar Monarchia adataira vonatkoztak. A Monarchia képviselőit, így a magyarokat a béketárgyalásokra meg sem hívták, illetve kizárták őket a tárgyalásokról. Csak a békediktátum aláírására rendelték őket Párizsba.

A második világháborút követő párizsi szerződés Jugoszláviára vonatkozó része lényegében a versailles-i békeszerződés megerősítését jelentette. Bánát, de Vajdaság Jugoszláviához tartozásának kérdését is tehát nem a népesség számaránya vagy a történelmi hovatartozás, hanem a kultúra jellege határozta meg. Ismeretes, hogy a szerbek az első és a második világháború után azonnal nekifogtak a betelepítésekhez és a történelmi emlékművek felállításához annak érdekében, hogy Bánát és az egész Vajdaság szerb jellegét bizonyítsák.

Az Osztrák–Magyar Monarchia magyar urai tényleg elmulasztották a magyar jellegű emlékművek létesítését, és nem is érdekelte őket a vidék ilyen vagy olyan nemzeti jellege. Ez a kérdés csak a vesztes háború után merült fel. A kommunista jugoszláv politika szempontjából roppant fontos volt tehát Vajdaság szerb jellegének a bizonyítása. Az új kommunista hatalomnak a tömeges szerb betelepítések mellett az volt a következő legfőbb feladata, hogy minden faluba partizán emlékművet állítson fel. A bánáti faluk többségében sem járda, sem villany nem volt, de partizán emlékmű igen. Nagybecskerek főterén Žarko Zrenjanin szobrát maga Tito avatta fel. Úgy tűnik azonban, hogy a kommunista Žarko Zrenjanin-szobor nem volt elég meggyőző, mert Nagybecskerek főterén ma az egyik szerb király lovas szobra áll a katolikus templom előtt. A szobor talpázatán a következő felirattal: „Felszabadítottam népemet, és most visszahelyezem kardomat hüvelyébe.” Történelmileg értelmezhetetlen, hogy mikor szabadította itt fel a népét valamelyik szerb király. A törököt még a magyarok üzték Nándorfehérvárig, a német támadás idején

pedig a szerb király az állami kincstár legértékesebb darabjaival Londonba menekült.

Bori Imre tevékenysége Vajdaság szerb mivoltának a bizonyítására összpontosul. Vagyis arra, hogy az egyetemes magyar kultúra, a háború előtti vajdasági magyar kultúra és az 1945-ös felszabadulás utáni vajdasági kultúra között nincs történelmi folytonosság. Bori szerint a magyar irodalomnak Vajdaságban nincsenek *követhető* hagyományai. Tehát *nincsenek* hagyományai. A 7 Napnak adott interjújában Lukács György 1970-ben szintén azt állította, hogy a magyar irodalomnak Vajdaságban nincsenek hagyományai. A 7 Nap akkori vezetői (Grósz György, Petkovics Kálmán, Brenner János), akik Lukácsot interjúolták, erre egyöntetűen rábólintottak.⁶

Az „új” jugoszláviai magyar irodalom az Új Symposion posztmodernizmusában öltött arcot. Ezeket a „mindenesül modern” szövegeket a vajdasági magyarok többsége nem értette és nem olvasta. Az írók a kor irodalmi divatja szerint egymásnak írtak. Jellemző azonban, hogy amint az Új Symposion olyan tárgykörrel kezdett foglalkozni, ami érthető és időszerű volt, a folyóirat vezetőit azonnal felelősségre vonták.

Jugoszlávia szétesése után a horvát irodalom ismét horvát lett, a szerb pedig szerb. Joggal kérdezhetjük, hogy a „jugoszláviai magyar irodalom” égisze alatt keletkezett művek ma hova sorolhatóak.

Ide tartozik az is, hogy az Új Symposion második nemzedékének legtehetségesebb tagjait elüldözték. Sziveri Jánost, Bánát egyik legeredettebb magyar költői tehetségét a szerb nacionalista hatalom a szó szoros értelmében a halálba üldözte, s ebben Sziveri János saját bevallása szerint Bori Imrének döntő szerepe volt.⁷

Miért kell mindezt megírni?

Azért, mert igazságtalanság történt velünk. Nem elég azonban csak azzal a tudattal élni, hogy nekem van igazam. Sérelmünknek hangot kell adni. Azért írok, amiért például az ember kidolgoz egy kétismeretlenes egyenletet. A fogalmazás gondolataink hitelességének külső megméréttetése. Ha semmit nem írunk meg, akkor legalábbis magunk előtt mindig és mindenben igazunk van.

Az írás gondolataink elrendezése és a feltételes olvasó elé tárása. Az őszintén és felelősségteljesen leírt szöveg mögött magunkon kívül már jelen van az olvasó, mint tanú. Vajdasághoz való viszonyomhoz ajánlom még: *Otthon és itthon*.

11. A kettős állampolgárság elutasításának utóélete

A trianoni békediktátum semmilyen rendelkezést nem tartalmaz a határon túli magyarok védelmére vagy nemzeti jellegük megőrzésére. Trianon kiszolgáltatta a határon túli magyar nemzeti közösségeket az utódállamok ellenőrizhetetlen nacionalista ösztöneinek. (Az utódállamokhoz csatolt magyarság sorsát meghatározó terv nincs, éljenek, ahogy tudnak, és majd az idő eldönti, mi történik velük.)

A jelenlegi magyar kormány ellenkampányának és a baloldali sajtó heves propaganda-hadjáratának következtében a 2004. december 5-ei, a határon túli magyarok kettős állampolgárságának megadásáról szóló népszavazás sikertelenül zárult. Ennek következtében a határon túli magyaroknak semmilyen „hivatalos” kötődésük nincs Magyarországhoz, mert a jelenlegi kormány megtagadta, hogy a határon túli magyarokat legalább jelképesen beemelje a nemzet sáncaiba, illetve azt, hogy a határon túli magyarokat is a magyar nemzethez tartozóknak minősítse, s ezzel a magyar kormány még inkább növelte a határon túli magyarok kiszolgáltatottságát.

Az Nemzetközi Bűnügyi Bíróság (International Criminal Court, ICC) közbádlója, Luis Moreno Ocampo 2009 januárjában azzal utasította vissza az izraeli népirtás elleni palesztin vádat, hogy az ICC nem illetékes az ügyben, mert a palesztinok nem külön nemzet, és nem kötődnek egyetlen nemzethez sem, amely ugyanakkor egy szuverén állam is lenne.⁸ Vagyis a palesztinok elleni izraeli kegyetlenkedések „belügy”. Ugyanezért bombázhatott Törökország, és gázosíthatta el a kurdokat is.

A fenti párhuzam a határon túli magyarok teljes kiszolgáltatottságára is vonatkozik, s ezt az utódállamok nacionalista politikusai is tudják.

A fenti kiszolgáltatottság ma talán megalapozatlan félelemnek tűnik, de ha arról olvasunk,

hogyan az újvidéki temetőből a szerbek ma is kidobálják az ötven évvel ezelőtt általuk megölt magyarok emlékére felállított fakereszteket, akkor jobb lett volna, ha az „anyaországi” magyarok nem hallgatták volna meg Tamás Gáspár Miklós, Kis János, Bauer Tamás és Ewörsi István szavait, és nem a „tőlük idegen embercsoport magyar ajkú leszármazottjai” kettős állampolgársága ellen szavaztak volna, hanem a maguk jól felfogott érdekében nemzettestvéreik biztonsága mellett teszik le a voksot.⁹ A történelmi múlttal rendelkező magyar iskolák elsorvasztása is a nemzetközi kötelezettség hiányának a következménye. Amint már említettem, a becskerekai magyar gimnázium, ahova én egykor jártam, ötven év távlatából azt példázza, ami lehetett volna.¹⁰ (A fenti tárgykörhöz ajánlom: *Visszanéztem fél utamról, Idegenekről van szó* c. írásaimat és Ibi lányom *Az otthon oly messze van* című írását.)

12. A családkunk

Ibolyával majdnem ötven éve vagyunk házaspár. Két gyermekünk van. Zoltán ügyvéd, jelenleg a Torontói Ügyvédi Kamara felügyelőségének bírói állást tölti be. Zoltán nős. Két fiúgyermek van. Az idősebb 13, a fiatalabb 10 éves.

Ibi lányunk író, két könyve jelent meg angol nyelven: A *Skinny* hosszabb ideig a New York Times legolvasottabb könyveinek (Bestseller) listáján szerepelt, és kiadták Kanadában, az Amerikai Egyesült Államokban, Argentínában, Hollandiában és Izraelben. Második könyvének címe: *The Angel Riots*. Ibi rövidebb írásai rendszeresen jelennek meg kanadai és amerikai irodalmi lapokban, s a torontói *Globe and Mail* napilap heti könyvmellékletébe ír könyvismertetőket.

Büszke vagyok a családomra, de a fentieket nem dicsekvésnek szántam. Legőszintebben ismét azt mondom, amit a Messinger Gimnáziummal kapcsolatban mondtam, és amit a Messinger

jelképez a számomra: Azt, ami lehetett volna... odahaza. De nem lehetett, s ezért itt teremtettünk otthonot.

Cambridge, 2009. február 27.

Lábjegyzetek

1. Kovács Emőke: Érte se szólt a harang. *Magyar Hírlap*, 2009. 02. 20.
2. *Az első magyar útleírás Észak-Amerikáról – Bölöni Farkas Sándor utazása (1831)*. Régi Magyar Világjárók, Gondolat, Budapest, 1969. 99. o.
3. Vajdaság 1944–1945 – a vajdasági magyarok elleni szerb vérengzések áldozatainak emléklapja
4. Kaslik Péter: *Híd a semmibe*
5. Margaret MacMillan: *Paris 1919*, Random House Publishing, New York, 2003, 127. o.
6. Lukács György: *Kiemelkedni a némaságból*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1985. 41. o.
7. Heinermann Péter: *Sziveri János*
8. ICC has no jurisdiction over Gaza war crimes claims
9. Kaslik Péter: *Látkép csata után, A kettős állampolgárság igazi arca*
10. Kaslik Péter: *Visszanéztem félutamról, Idegenekről van szó*
11. Kaslik Ibi: *Otthon, Az otthon oly messze van*

Kaslik Péter (jobbról) a családjával